

Introducció

Les Exposicions han esdevingut manifestacions públiques organitzades on s'han donat a conèixer des de productes agrícoles o industrials, fins a productes de caire científic o artístic, entre altres. Tot això s'ha realitzat amb la intenció de promoure la producció, el comerç i la cultura per tal d'estimular l'interès públic general. El caràcter local, regional, nacional o internacional d'aquestes trobades, n'ha estat la tònica des de mitjans del segle XIX fins al primer terç del segle XX.

L'origen d'aquestes mostres, però, cal cercar-lo en les fires comercials sorgides a Europa a l'Edat Mitjana on es venia tota mena de productes; en aquestes fires es va evidenciar que la mostra de productes augmentava la seva venda. Les primeres exposicions de les quals hi ha constància són de mitjans del segle XVIII i van tenir lloc a Anglaterra; en aquestes trobades es concedien premis als millors productes anglesos manufacturats. Posteriorment, l'any 1798, París realitzava una exposició amb productes de fabricació francesa; més tard s'hi afegien altres ciutats com Nova York -1824- o, Dublín -1829-, entre altres. Tot i que, en un principi només es mostraven productes nacionals, a la llarga i, per facilitar la transmissió de coneixements i el contacte entre diferents cultures, es van anar introduint productes d'altres països.

Quan les fires europees tradicionals van entrar en decadència, pel desenvolupament del comerç internacional, van tenir lloc l'organització periòdica d'exposicions de caire internacional. Aquestes últimes van ser creades amb la finalitat de mostrar el progrés en la producció industrial i amb un clar interès comercial basat en la publicitat dels productes exposats. Les Exposicions Universals, però, van estar marcades per la baixa rendibilitat, produïda per la necessitat de disposar de noves instal·lacions i per les despeses inherents a aquesta mena de certàmens. Aquest aspecte negatiu, però, va quedar en segon terme perquè, davant el caràcter provisional de molts dels pavellons

d'exposició, el desig de sorprendre els visitants i de superar les manifestacions precedents van possibilitar construccions inimaginables. Així, aquests certàmens van constituir veritables manifestos amb oportunitats úniques per apropar països i cultures, per posar en comú, avenços i projectes tecnològics i per possibilitar un major coneixement de les innovacions industrials i comercials. Al costat d'a-

Exposició Nacional d'Agricultura de Madrid (1856)

Una de les primeres exposicions d'abast nacional en la que participaren alguns bagencs fou l'*Exposició Nacional d'Agricultura de Madrid*. En aquest esdeveniment es presenten alguns productes bagencs agrícoles com vi, oli i alguns cereals.

EXPOSICIÓ NACIONAL AGRICULTURA DE MADRID (1956)

INDIVIDU	PROCEDÈNCIA	PRODUCTE	GUARDÓ
Torrens, Juan i Francisco	Bages	BLAT COMÚ	PREMIAT
Soler, Venancio	Bages	SIVADA, LLEGUMS I VINS	PREMIAT
Ignasi March, Magin Sicra i Francesc Oms	Bages	VINS	PREMIAT
Torrens Miralda, Juan	Bages	OLIS	PREMIAT

questes Exposicions Universals, també començaren a realitzar-se exposicions a petita escala de caire comarcal o regional, provincial i nacional.

La tradició instaurada en el segle XIX de mostres i Exposicions Universals proporcionarà una imatge del ràpid i extens progrés de la societat industrial. Aquestes trobades també permeten contemplar l'estat del comerç, les arts i l'esforç humà de bona part de les ciutats i dels països del món. Els visitants van poder gaudir de coses que mai es podrien permetre tenir, de màquines que no portarien mai i tota mena d'objectes fruit de la modernitat. Al costat de la distracció i l'entreteniment del públic, les Exposicions es van convertir en aparadors per una presentació intencionada de la ciència i el progrés. Dins d'aquest context cal veure quin nivell participatiu va tenir la demarcació bagenca en aquests esdeveniments tant a nivell comarcal com internacional. En aquest sentit sembla que l'activitat vitivinícola ocupa un paper preferent en la majoria d'exposicions.

Exposició Comarcal de Manresa (1861)

L'Exposició Comarcal Manresana realitzada l'estiu del 1861 va servir per donar a conèixer els productes rurals del partit judicial, exposició molt semblant a les conegudes aleshores a l'estranger amb el nom de regionals. Aquest aparador significava un intercanvi de coneixements, perquè d'una banda els pagesos podien exposar els seus productes i l'estat actual dels conreus i, de l'altra, conèixer de primera mà, els avenços moderns, racionals i progressius que vivia l'agricultura i la indústria del sector. L'Institut Agrícola Català de Sant Isidre va portar el pes de l'organització amb l'ajut d'alguns manresans, entre els quals cal esmentar Venanci Soler. Les bases de l'Exposició eren aquestes:

" 1ª Los expositores se servirán remitir a la Secretaria de la Subdelegacion de Manresa, sita en la calle de Sobreroca, núm 36, cuarto 1ª por todo el día 30 de abril la lista de los ejem-

Anunci de publicitat d'Anís Dorado del Pavo de Josep Feixas de Manresa

plares que deseen exposar, arreglada al orden de los concursos.

2ª Todos los objetos que han de concurrir a la exposicion deberán entregarse del 26 de mayo al 3 de junio, a excepcion de los forrajes, frutas frescas y aves de corral, que se ad-

mitirán hasta el 7 del propio mes de junio.

3ª Los objetos deberán presentarse acompañados de una nota que exprese el pueblo en cuyo término hayan sido cosechados, y en el caso de ser alguna planta o fruto no cultiva-

dos en el país, cuales sean los medios empleados para obtenerlos. Habrán tambien de ir rotulados con el nombre español o con el científico que les corresponda, escritos por los mismos expositores, a cuyo fin se les entregarán las papeletas necesarias en el acto de presentar las listas en la Secretaria, todo al objeto de que puedan ir colocados segun el orden e los concursos.

4º Una comision de censura, nombrada por la Directiva, adjudicará los premios ofrecidos antes de abrirse la exposicion al público. La comision tendrá la facultad de adjudicar nuevos premios para otro cualquiera objeto digno de serlo que no se haya previsto en los concursos, así como podrá dejar de dar los propuestos en el caso que no los mereciesen los productos que se hubiesen expuesto.

5º Se avisarán con anticipacion las horas en que se abrirá la exposicion para el público, al propio tiempo que se emplearán precauciones debidas para que pueda ser visitada con orden.

6º El Instituto distribuirá los premios en la misma ciudad de Manresa, antes de terminarse la reunion agrícola que da motivo a esta exposicion.

7º Todos los propietarios rurales y cosecheros del partido de Manresa, tendrán derecho a presentar a la exposicion los objetos expresados en el siguiente."

Pel que fa als premis s'establiren diferents seccions: cereals, llegums, plantes de ferratge, tubercles i arrels carnosos, plantes industrials, fruites, vins negres, vins generosos, vins blancs i garnatxes, aiguardents, vinagres, olis i aus de galliner; també s'exposaren un gran nombre d'instruments i maquinària agrícola fora de concurs. Per la relació de guardonats, els vins ja tenien un paper més que destacat.

Exposició Universal de Londres (1862)

Referent a aquesta exposició, se sap que es designà una Comissió Provincial a Barcelona per tal de coordinar la participació catalana. Així,

EXPOSICIÓ COMARCAL MANRESA (1861)

INDIVIDU	PROCEDÈNCIA	PRODUCTE	GUARDÓ
Lladó, Ignasi	MANRESA	Seda i cucs	MEDALLA PLATA
Juvés, Francisco	MANRESA	Cànem	MEDALLA BRONZE
Brucart, Josep	MANRESA	Cànem	MENCIÓ HONORÍFICA
Pla, Gaspar	MANRESA	Taronjes dolces	MEDALLA BRONZE
Rivas, Inés	MANRESA	Cireres	MENCIÓ HONORÍFICA
Casas, Jacinto		Vi negre	MEDALLA PLATA
Soler, Ramon		Vi negre	MEDALLA PLATA
Mas, Isidre		Vi negre	MEDALLA BRONZE
Herp, Josep		Vi negre	MENCIÓ HONORÍFICA
de Argullol, Ramon		Vi generós de 1852	MENCIÓ HONORÍFICA
Sala, Valentí		Malvesia de 2 anys	MEDALLA BRONZE
Gonzaga, Lluís		Malvesia i vi blanc garnatxa	MEDALLA PLATA
Aloy, Antoni		Vi blanc	MEDALLA BRONZE
Soler, Ignasi		Vi blanc mistela	MENCIÓ HONORÍFICA
Jaumandreu, Francesc		Aiguardent	MENCIÓ HONORÍFICA
Ciera, Magí		Vinagre	MEDALLA BRONZE
Casajoana, Joan	CASTEL·LGALÍ	Oli	MEDALLA PLATA
Pinot, Josep	CASTEL·LBELL	Oli	MEDALLA BRONZE
Torrens, Joaquin		Oli	MENCIÓ HONORÍFICA
Soler, Ramon	MANRESA	Gall i gallina barreja raça país	MEDALLA BRONZE
Gonzaga, Lluís	S. SALVADOR GUARDIOLA	Gall i gallina raça cochinchina	MENCIÓ HONORÍFICA
Altimiras, Valentí	VILADORDIS	Gall i gallina raça país	MENCIÓ HONORÍFICA

s'encarregà a l'hisendat manresà Venanci Soler –el qual ja havia tingut un paper destacat a l'Exposició Comarcal de Manresa de l'any anterior–, una primera selecció de productes corresponent al Districte de Manresa. En aquest intent de recollir els productes dignes de ser exhibits s'hi van aplegar sobretot els de caire agrícoles: blat, llegums, olis i, sobretot, vins –en ampolla–; les mostres enviades de seda i cotó foren simplement testimonials (Riu: 1985, pàgs. 109-112). No se sap, però, quina quantitat dels productes enviats a Barcelona, per part de la vintena d'elaboradors bagencs, es van triar per anar amb destí a Londres, perquè no s'ha trobat la relació dels participants i el respectius productes del pavelló espanyol.

Una publicació francesa recull el resum de l'esdeviment de l'Exposició de Londres indicant alguns trets de l'agricultura i la viticultura espanyola. D'aquest últim producte descriu: "Les vins espanyols ont une réputation méritée pour leur goût, leur saveur et leur montant. La Société d'Agriculture de Tarragone a présenté à elle seule la collection complète des vins les plus renommés dans le pays. Les trente-six échantillons qu'elle a soumis à l'appréciation du jury lui ont mérité la Médaille" (Brisse: 1862, pàg. 290). Al final de l'obra s'indica una relació dels productes que han obtingut medalla. S'hi esmenten vuit premis catalans, entre ells la Societat d'Agricultura de Tarragona, i el comte de Fonollar amb vi del Bages.

L'Exposició Internacional d'Oporto (1865)

És la primera vegada que trobem tanta participació bagenca en una exposició de caire internacional. Entre la relació de vinaters bagencs cal esmentar: Francesc Jaumandreu, Francisco Suaña, Joaquin Soler, Luis Soler, Ramon Oms i el guardonat Ramon d'Argullol de Manresa que va obtenir una medalla de plata.

L'Exposició Universal de París (1867)

En aquesta exposició trobem de nou la presència del manresà Ramon d'Argullol el qual: "ha expuesto vino macabeo-albillo de su propia bodega. Este exquisito vino se recomienda no sólo por su hermosos color, delicado aroma y grato sabor, sino que también por su baratura. 50 cent. De franco el litro. A bordo, en el puerto de Barcelona en pipas de 5 hectolitros, comprendido envases, portes y gastos de embarque. Éste expositor fué premiado con medalla de plata en la Exposición de Oporto y con mención honorífica en la región agrícola de Manresa".

També en aquesta exposició va participar l'esparraguerenc Joaquin Pedrosa amb tota classe de vins i espumosos del Castell del Mas de Montserrat.

Concurs Agrícola de Barcelona (1872)

En aquest concurs s'hi varen presentar el manresà Manuel March Solernou amb un catàleg de diferents vins i, d'altra banda, Jan Puig, Antoni i Pere Calsina, pagesos de Manresa, demostrant la seva destresa en poder vinyes.

Exposició Universal de Viena (1873)

En aquesta altra exposició universal hi participaren diferents bagencs: Mariano Batlles i March de Manresa

per grans i llegums: *blé d'un champ arrosé, haricots i fèves d'un terrain sec*, obtenint diploma d'honor; el duc de Medinacelli de Cardona presentant sal gemma de les mines de Cardona, obtenint també diploma d'honor; Joaquim Font i Ferres de Collbató amb els següents productes: licor Montserratina, vi ranci i vi vermell. Per la proximitat, d'Esparraguera participaren: Joaquim Pedrosa amb: Anís Imperial, licor Montserrat blanc i verd, vi garnatxa, vi malvasia, vi muscat, vi generós dolç, vi generós sec i vi de taula; Antoni Castell de Pons amb vi vermell, vi blanc, vi malvasia, vi muscat, vi garnatxa de 1872, vi malvasia de 1869, vi vermell comú i vi blanc comú de 1872.

Exposició Universal de Filadèlfia (1876)

En aquesta exposició americana va ser premiada la duquesa vidua del duc de Medinacelli de Cardona amb sal gemma, sent guardonada amb un diploma commemoratiu.

L'Exposició Universal de París (1878)

En aquesta exposició hi participaren J. Pujol de Sallent amb vi bagenc i l'esparraguerenc Joaquin Pedrosa amb vi generós de segona classe, malvasia vell i moscatell de 1879.

EXPOSICIÓN INTERNACIONAL OPORTO (1865)

INDIVIDU	PROCEDÈNCIA	PRODUCTE	GUARDÓ
Jaumandreu, Francisco		Vins i aiguardents	
Suaña de Tabares, Francisco		Vi blanc	
Soler, Joaquin		Vi moscatell	
Soler, Luis		Vi negre	
Argullol, Ramon de	MANRESA	Vins	MEDALLA PLATA
Oms i de Prat, Ramon		vins	

Medalles commemoratives de l'Exposició Universal de Barcelona de 1888

L'Exposició Universal de Barcelona (1888)

Aquesta exposició va ser impulsada per la iniciativa privada, per un grup de promotors internacionals. El que va començar com un projecte d'especulació de capital privat es va transformar en un projecte netament català, perquè l'Estat no va voler cooperar amb una proposta d'un esdeveniment de nivell internacional.

Malgrat els inconvenients, l'exposició va ocupar una superfície de 500.000 metres quadrats, la presència de més de 12.000 expositors, 2.240.000 visitants i una durada de 245 dies.

La principal conseqüència de l'Exposició Universal de 1888 fou un sorgiment d'una consciència del valor monumental de les grans obres, una nova forma de representació amb capacitat de compensar els conflictes acusats per les noves dinàmiques industrials: un contrapès cívic suportat per l'ornament i gran voluntat de significació, afavorit pel creixement econòmic de la ciutat, davant la crítica al progrés intrínseca a les conseqüències culturals de la revolució industrial. Entre els guardonats bagencs

cal esmentar la societat *Alcañiz, Hijos y Hermano de B.* els quals presentaren dues màquines agrícoles: "una estrujadora, que ingeniosament separa el escobajo. Por la perfección con que están ejecutados los órganos de sus prensas. Por haber sabido emplear en las estrujadoras un sistema de resorte que contribuye a disminuir los desperfectos probables

de dichas máquinas" i una "máquina para descascarar almendras, avellanas, etc. Novedad en la manera de trabajar, pudiendo aplicarse a descascarar toda clase de fruta de corteza dura por pequeña que sea; obrando por percusión de unos mazos dispuestos en batería; pudiendo aplicarse a grandes explotaciones. Tienen varias medallas de plata de otras Exposiciones".

L'Exposició Universal de Xicagó (1893)

Sembla que l'única representació bagenca en l'apartat de vins fou l'artesenc Josep Codinach Casajuana. Aquest darrer declarava: "vino tinto. Existencias para la venta 242 hectolitros. Precio bocoy de 480 litros, 100 pesetas, franco a bordo en Barcelona. Este expositor ha figurado en la Exposición Colectiva de la Dirección general de Agricultura, Industria y Comercio".

L'Exposició Fira-Concurs de Barcelona (1898)

Els productes bagencs van aconseguir força èxit. Fruit d'aquell esdeveniment, un grup de propietaris decidiren constituir una societat d'agri-

EXPOSICIÓN UNIVERSAL DE BARCELONA (1888)

INDIVIDU	PROCEDÈNCIA	PRODUCTE	GUARDÓ
Parròquia Monistrol de Montserrat	MONISTROL	Custòdia gòtica de plata daurada del segle XV	MEDALLA 3ª CLASE
Alcañiz, Hijos y Hermano de B.	MANRESA	Máquinas agrícolas: estrujadora	MEDALLA PLATA
Alcañiz, Hijos y Hermano de B.	MANRESA	Máquina para descascarar almendras, avellanas, etc.	MEDALLA OR
Doménech Comas, José	BRUCH	Vino rancio	MEDALLA PLATA
Elías i Mabras, Pablo	COLLBATÓ	Aceite	MEDALLA PLATA
Creus i Rovira, José	BRUCH	Vinos	MEDALLA PLATA
Clapers i C ^a	MANRESA	Anisats: sobretot l'Anís de la Paz	MEDALLA OR
Casajuana Borrás i C ^a	MANRESA	Farines	MEDALLA OR
Betrán i Bros, Pablo	ESPARRAGUERA	Licor higiénico y de placer "La Montserratina"	MEDALLA OR
Prat, Saturnino	MANRESA	Alcohol	MEDALLA OR

Entrada a l'Exposició Universal de París de 1900

Diploma de Pere Jorba i Fills de Manresa, de l'Exposició Regional Gallega de 1909

cultors i propietaris del partit de Manresa: El Gremi d'Agricultors. (MARTÍNEZ, Pilar: pàgs. 166-167)

Entre els guardonats bagencs cal esmentar l'artesenc Josep Codinach amb vins obtenint una medalla i la societat Clapers i C^a de Manresa que presentà anisats i obtenint també una medalla.

L'Exposició Internacional de París (1900)

Dos dels bagencs que presentaren productes foren Francisco Forrellat de Castellbell i el Vilar amb el seu popular *Anís San Geronimo*, amb el qual obtingué medalla d'or i el corresponent diploma d'honor i l'artesenc Joseph Codinach amb vins d'Artés.

L'Exposició Manresana (1901)

Exposició local a la ciutat de Manresa, amb participació gairebé exclusiva de caràcter comarcal. Es presentaven mostres de la indústria i alimentació bagenques.

Exposició Internacional de Roma (1903)

En aquesta exposició italiana fou guardonat Francisco Forrellat de Castellbell i el Vilar amb el seu producte: *Anís San Geronimo* obtenint medalla d'or i diploma d'honor.

L'Exposició Regional València (1909)

Aquesta Exposició va tenir lloc a València entre els mesos de maig a desembre del 1909. Les seccions de l'Exposició van estar dedicades a diferents sectors: agrícola, comercial, industrial i una exposició d'art retrospectiu. Majoritàriament hi comparegueren localitats del País Valencià –prop d'un miler d'expositors–

Cartell de l'Exposició Regional Valenciana de 1909

EXPOSICIÓ MANRESANA (1901)

INDIVIDU	PROCEDÈNCIA	PRODUCTE
Amat, Viuda	MANRESA	Confiteria i pastisseria
Andreu Hermanos	MANRESA	Marbres
Asols, Carbó	MANRESA	Indústria carbó
Balcells	MANRESA	Indústria seda
Bergonyos, Pablo	MANRESA	Marbres
Borràs	MANRESA	Indústria cotó
Bosch Hermanos	MANRESA	Indústria pintes, lli i teixits
Clapers Prat, Valentí	MANRESA	Aiguardents
Fabra i Portabella, Cía. anòmina sucesora de	MANRESA	Indústria cotó
Fius Ferrer, Tomàs	MANRESA	Estores i espart
Forn, Gasógeno	MANRESA	Aparells de Gas
Fabrega Carrera, J.	MANRESA	Fabricant de cintes
Imbert y Mallol	MANRESA	Fabricació de corretges
Jener y Compañia	MANRESA	Maquinària de filats de cotó
Gallifa Vila y C ^a		Fabricació de filats i teixits de cotó
P. Jorba e Hijos		Fabricació de teixits de cotó de totes classes
Miralles Quintana, Joaquim		Laboratori de xerops i vins medicinals
Massana Rodoreda, Valentin		Hojalateria
Morell, Ignasi		Vins, licors i aiguardents
Pons Santancreu, Andres		Fabricació de cintes de cotó
Ramoneda, Esteban		Fabricació de cordes de cotó
Reguant, Ramon		Aparells de gres, forns per vidres i fabriques de gas
Balet, Jose		Telefonia
Riera Balet, Luis		Fabricació de filats i cotó
Sanllehí, Jose		Fabricació de corretges, brides, tacs..
Sañes, Emilio		Representant casa Codorniu
Serrallonga Salvans, Francisco		Indústria de vidre foradat
Señal, Francisco		Lampisteria, hojalateria
Tuneu y Cornet, Jose		Confecció de roba
Sauleda, Ramon		Fabricació aiguardents licors i xarops
Viñas, Luis		Neteja maquinària tèxtil

però també de localitats catalanes. Curiosament, de Manresa hi assistiren Joan Amat, amb dolços, i Pere Jorba i Fills; aquests últims, exposant una peça brodada a mà de seda i or, obtenint un diploma de cooperació per la seva participació.

L'Exposició Regional Gallega (1909)

Gairebé coincidint amb les mateixes dates que l'*Exposició Regional de València*, Pere Jorba i Fills de Manresa van obtenir medalla d'or i diploma d'honor per ornaments d'església en l'*Exposició Regional Gallega* de 1909.

L'Exposició Internacional de Barcelona (1912)

Torna a aparèixer en aquesta exposició catalana l'artesenc Josep Codinach amb vins d'Artés.

L'Exposició Internacional de Milà (1919)

Dos manresans obtingueren guardons en aquest certamen internacional: la Societat Anònima Bages per *Anís Bages* i *Vermouth Rossini*, obtenint medalla d'or i diploma d'honor i l'empresa J. Selga Torras amb *Anís Dorado el Pavo* que va obtenir diploma d'honor.

BIBLIOGRAFIA

BRISSE, LÉON:

- *Album de l'Exposition Universelle dédié a s.a.i le prince Napoleon*, Paris, 1856.
- *Album de l'Exposition Universelle de Londres en 1862 dédié a MM. Michel Chevalier et Richard Cobden*, Ed. A. Bergier, Paris, 1862.

CAPDEVILA I PUJOL, Mariano. *Exposición Universal de París de 1900. Comisión Provincial de Barcelona.*

Catálogo de la sección española. Exposición Universal de París, Madrid, 1878.

Catálogo histórico y bibliográfico de la Exposición Internacional de Barcelona : 1929-1930, Madrid, 1933.

Catalogue de la Section Espagnole à l'Exposition Universelle d'Anvers, Ed. J-E

Diploma de Cooperació de Pere Jorba i Fills de Manresa de l'Exposició Regional Valenciana de 1909

- Buschmann, Anvers, 1885.
- Catalogue Général de la section espagnole, Exposition Universelle a Vienne. Comissariat d'Espagne*, Paris, 1873.
- Catalogue Officiel. Tome IV. Sections Étrangères. Exposition Universelle Internationale de 1878, à Paris*, Ed. Nationale, Paris, 1878.
- El libro de honor. Apuntes para la historia de la Exposición Universal de Barcelona 1888. Premios concedidos y dictámenes que los productos expuestos merecieron del jurado internacional*, Barcelona, 1889.
- Exposición Universal de 1867: catálogo general de la sección española*, Ed. Imprenta general de Ch. Lahure, París, 1867.
- Expositores de España y sus provincias de Ultramar recompensados en la Exposición Universal de Filadelfia en 1876*, Barcelona, 1877.
- FERNÁNDEZ DE LOS RÍOS, Ángel. *La Exposición Universal de 1878 : guía-itinerario para los que la visiten, descripción razonada para los que no hayan de verla, recuerdo para los que la hayan visto*, Ed. English y Gras, Madrid, 1878.
- FIUS I PALA, Maurici. *La Exposición manresana de 1901*, Ed. Vda e Hijos de Abadal, Manresa, 1902.
- GIRONA, Manuel. *Memoria de la Exposición Universal de Barcelona de 1888*, Ed. Enric i cia., Barcelona, 1889.
- Guía de la Exposición Regional Valenciana y Catálogo Oficial de Expositores*, Ed. J. Ortega, València, 1909.
- HOWE, Hubert. *The Book of the fair and historical an descriptive presentation of the World's Science, Art, and Indutry, as Viewd through the Columbian Exposition at Chicago in 1893*, Ed. The Bancrofit Company, Chicago, 1893.
- International Exhibition. 1862: medals and honourable mentions awarded by the International juries with a list of jurors, and the report of the council of chairmen*, Ed. George Edward Eyre and William Spottiswoode, London, 1862.
- Lista preparatoria del catalogo de los expositores de España y sus provincias de ultramar. Exposición Universal de Filadelfia 1876*, Madrid, 1876.
- MARTÍN MARTÍN, Fernando. *El Pabellón español en la Exposición Universal de París en 1937*, Ed. Universidad, Sevilla, 1983.
- MARTÍNEZ-CARNER, Pilar. *Els inicis del catalanisme polític i Leonci Soler i March (1858-1932)*, Ed. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1999.
- Memoria Agrícola verificada en Manresa de 1861*, Ed. Imprenta del Diario de Barcelona, Barcelona, 1861.
- Memoria sobre los productos de la agricultura española reunidos en la exposición general de 1857 presentada al excelentísimo señor ministro de Fomento*, Ed. Imprenta nacional, 1859-1861.
- Memorias sobre la Exposición Universal de 1862 en Lóndres*, Ed. Jaime Jepús, Barcelona, 1864.
- ORELLANA, FRANCISCO J.. *La Exposición Universal de París en 1867 : considerada bajo el aspecto de los intereses de la producción española en todos sus ramos de agricultura, industria y artes*, Ed. Libre-
ría de Manero, Barcelona, 1867.
- PUIG I VALLS, Rafael. *Exposicion Universal de Chicago : notas científicas*, Ed. Casa Provincial de Caridad, Barcelona, 1896.
- Relación de las recompensas otorgadas por el jurado a las entidades expositoras de la Sección Oficial del Gobierno. Exposición Universal de Barcelona*, Ed. A. Lopez Rober, Barcelona, 1889.
- Relación de los expositores españoles premiados en la Exposición Universal de Chicago de 1893*, Ed. Imprenta de Ricardo Rojas, Madrid, 1894.
- "*Revista de Agricultura Práctica, Economía Rural, Horticultura y Jardinería*", 23 gener 1861 de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, Barcelona, 1861.
- Riu, Manel. "Productes manresans a l'Exposició Universal de Londres, de 1862", a *XXVI Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos*, Ed. CEB, Manresa, 1985, pàgs. 109-112.
- SAGRA, Ramón. *Memoria sobre los objetos estudiados en la exposición universal de Lóndres y fuera de ella*, Ed. Ministerio de Fomento, Madrid, 1852.
- SANTOS, José Emilio. *España en la Exposición Universal celebrada en París en 1878*, Ed. Imprenta y Fundación de Manuel Tello, Madrid, 1880.
- SORIANO FUERTES, Mariano. *España artística e industrial en la Exposición Universal de 1867*, Ed. Imp. de la Correspondencia de España, Madrid, 1868.

Jaume Plans i Maestra
Llicenciat en Humanitats per la UOC

*Joieria i
Relotgeria*

Venda, reparació i restauració
de joies i rellotges antics

BELLORBÍ

Veniu a peu, és un passeig

Carrer Saclosa, 40 - Tel. 93 872 61 07

08240 MANRESA